TOMTEN PÅ TOPPEN

Udenfor. En gang var der noget, der hed Essenbæk Kirke ved Essenbækvej. Nu er det næsten 150 år siden.

Af Kim Brandt Thomsen
Randers Kommune

RANDERS: Øverst på skrænten med udsigt over Randers Fjord, hvor villakvarterer i Assentoft i dag dominerer billedet langs Essenbækvej, lå Essenbæk Kirke frem til 1865. En portal fra den sene middelalder og en kvart kilometer stendige er eneste vidnesbyrd. Åbn lågen, gå en tur rundt og nyd stilheden og det flotte vue over fjordlandskabet. Er du til mere, så indbyder Volk Mølle Bakker til vandretur lige neden for kirketomten.

Af 1800-tallets kirkesyn over den gamle Essenbæk Kirke fremgik, at kirken var blevet brøstfældig. Tidens tand og manglende vedligehold havde ædt sig ind på den. At den skulle brydes, var ingen uenige i. Det viste sig derimod meget besværligt at opnå enighed mellem ejeren, Grev Scheel af Gammel Estrup, og sogneforstanderskabet om, hvor en ny kirke skulle opføres.

Frit fra Folkets Nisse

Bølgerne gik så højt, at vittighedsbladet 'Folkets Nisse' i nr. 32 for lørdagen den 10. august 1867 viste en karikaturtegning af sogneforstanderskabet hivende i et tov af alle kræfter for at få kirken flyttet ud på vild mark, mens Grev Scheel til Gammel Estrup hiver modsat, idet han vil have kirken bygget i Assentoft:

Grev Scheel: »Jeg vil ha' kirken i Assentoft, og I skal min-sæl og salighed give mig jord til en kirkegård og et hegn.«

Essenbæk sogneforstanderskab: »Nej! Vi vil have kirken på vild mark - fåe vi ikke det, så vil vi slet ikke have nogen kirke, - har vi nu levet 1½ år uden kirke, så kan vi s'gu godt vente 1½ hundrede år.«

Culturministeriet: »Der står rigtig nok i skriften: 'salige ere de som stifte fred; thi de skulle kaldes Guds børn'; men det bryder vi os s'gu ikke om, lad greven og sogneforstanderskabet slås, hvis de ikke kan blive enige!«

Som det fremgår af placeringen af Essenbæk Kirke anno 1869, så endte herremanden med at få sin vilje.

Klostrets sognekirke

Den første Essenbæk Kirke formodes at være grundlagt som en lille sognekirke på stedet i begyndelsen af middelalderen i 1100-tallet. Udover indgangsportalen og stendiget er der ikke meget tilbage, som røber, at en romansk kvaderstenskirke engang tronede på toppen af Volk Mølle Bakker. Jo, i det nordvestlige hjørne, hvor kirken stod, er en mindesten over kirken opsat af menighedsrådet i 1910. Og måske enkelte grave stadig skjuler sig under græsset inden for kirkegårdsdiget?

Historien om den gamle Essenbæk Kirke er næsten sammenfaldende med historien om Krogsbæk Kirke en halv snes kilometer sydøst for Assentoft. Også her står en hvidkalket indgangsportal tilbage ved et gammelt kirkested.

Vid udsigt over Randers Fjord

Fra toppen af kirkegårdsdiget er der vid udsigt over Randers Fjord-området og ned over den gamle kystskrænt, hvor overdrevsbevoksning med enebærbuske, lyng og spredte løvtræer hist og her er bevaret.

For foden af skrænterne, en kilometer mod nordvest, lå Essenbæk Kloster gennem

Gå en tur i naturen i bakkerne neden for Assentoft. Der er flotte farver på skoven og vildt blomsterliv på de gamle overdrevsskrænter. Foto: Randers Kommune

middelalderen, til det blev nedlagt efter reformationen i 1536. Det var et benediktinerkloster, som oprindeligt lå i Randers, men i 1180 blev flyttet ud til Klostergård i de frugtbare enge nedenfor Assentoft.

Klostret havde selv en kirke, men også sognekirken på toppen af bakken var dengang klostrets ejendom. Det menes derfor, at materialer fra klostret efter reformationen er blevet brugt til udbygning af Essenbæk Kirke.

Den gamle kirke på museum

Da Essenbæk Kirke blev grundlagt i 1100-tallet, bestod den alene af et kirkeskib og kor i romansk stil. Af den eneste og meget senere tegning af kirken fremgår det, at bygningen senere fik tilføjet våbenhus og tårn.

Den oprindelige Essenbæk Kirke havde fungeret som kirke i omkring 700 år, da dommen over den blev fældet, og arkitekt Frits Uldall i 1865 fik til opgave at tegne en ny Essenbæk Kirke. Indtil for et par år siden var der udstillet en model af den gamle kirke i den nye kirkes våbenhus. Modellen findes nu på Kulturhistorisk Museum i Randers, hvor også fire figurer fra den hedengangne kirkes altertavle er bevaret.

Du kan læse mere om det historiske på Assentoftegnen på http://www.sonderhaldegnsarkiv.dk/essenb..pdf

Oplevelser

Udenfor

■ Udenfor i Randers Amtsavis hver onsdag er skrevet af kommunikationsafdelingen i Randers Kommune, som giver gode råd om oplevelser i naturen i Randers by og opland.

Den hvidkalkede indgangsportal og stendiget er de sidste rester efter middelalderens kirke på Essenbækvej i Assentoft. Foto: Randers Kommune

Efterårsfarverne præger skovbilledet ved Volk Mølle. Ovenfor på toppen af skrænten ligger Essenbæk Kirketomt. Foto: Randers Kommune

Indtil 1865 har man kunnet se Essenbæk Kirke her fra Volk Mølle. Kirketomten gør ikke så meget væsen af sig. Foto: Randers Kommune

Fakta

Fortidsminder

■ I Randers Kommune findes ca. 350 synlige fredede fortidsminder. Størstedelen er gravhøje fra bronzealderen, men du kan også finde flotte stendysser og gravhøje fra bondestenalderen, runesten fra vikingetiden, middelalderlige voldsteder og kirketomter.

■ Fortidsminderne fortæller tusinder af års spændende historie fra før de skrevne kilder og ligger ofte smukt i landskabet med vid udsigt.

■ For at sikre at fortidsminderne bevares, foretager Randers Kommune fornøden vegetationspleje på fortidsminderne. Der er også etableret adgang til enkelte, særligt seværdige fortidsminder og opsat informationsskilte. Adgang til øvrige fortidsminder på privat jord kræver lodsejeres tilladelse.

■ Gå på opdagelse i de skiltede og offentligt tilgængelige fortidsminder i Randers Kommune på http://natur.randers.dk/FrontEnd.aspx?id=2231

I det nordvestlige hjørne af kirketomten satte menighedsrådet i 1910 en mindesten over kirkestedet. Foto: Randers Kommune

Udsigt over Randers Fjord lige nord for Essenbæk Kirke. Foto: Randers Kommune

I 1868-69 blev den nye Essenbæk Kirke opført i Assentoft. Foto: Randers Kommune